

לא היה מנוס מפרוץ מלחמת 1973

לואא* חסן אלגרידלי**

האדמה, וירחיק את המדינה
מהרפתקה של סיבוב רביעי. בו
בזמן, על מנת לקדם פני כל
אפשרות, יש להתחיל מיד בשיקום
הכוחות המזוינים מבחינת
כימושם, אימונם והמוראל שלהם.

הסיבוב השלישי בין
מדינות ערב לישראל,
ביוני 1967, הסתיים
בשואה אמיתית לכל אחד מבני
האומה הערבית בכלל ולעמה של
מצרים במיוחד. ניתן לסכם את
השפעת אותה שואה בכך שגרמה
זעזוע קשה לעם המצרי, לכוחותיו
המדיניים ולכוחותיו המזוינים גרם
לכל לאבד את אמונם במנהיגיהם,
במשטרם ובתקוותיהם, וקשה
מכל, את ביטחונם העצמי.

לא היתה כל דרך לאחות את הקרע
מלבד פעולה אחרת, בעלת עוצמה,
שתביא להשפעה דומה לזו של
הכישלון ביוני 1967, אולם, הפוכה
בכיוונה. פעולה, שתשיב את
האמון בכל מה שאבד בו האמון,
ובייחוד לאלה שאיבדו את אמונם
בכוחותינו המזוינים.
פעולה כזו לא היתה קלה, והדרך
אליה לא היתה סלולה. זו היתה
דרך מפרכת, שתבעה הכנה, תכנון
ומהירות ביצוע, והיה חיוני להסיר
את משקעי העבר. האויב רבץ על
פיסת קרקע יקרה מאדמת מצרים.
חייליו וכוחותיו הסתובבו
בחופשיות בגדה המזרחית של
התעלה, והיה ניתן לראותם בעין
בלתי־מזוינת. עובדה זו עוד
הגבירה את הצער ואת הכאב בלב
כל חייל מצרי, שניצב על הגדה
המערבית, והכיר באזלת־ידו
ובסבלו. הלחץ על ההנהגה
המדינית היה עצום. הבנייה מחדש
של הכוחות המזוינים, אימונם
והכנתם היו זקוקים לזמן ארוך,
שבו צבר האויב כוח ויציבות על
האדמה הכבושה. נדרש פתרון
מהיר. משום כך, הוחלט, כי קודם
לכל תהיה שאיפה אמיתית לפתרון
דיפלומטי בדרכי שלום, שישלב את

החלטה 242

המאבק לשלום החל. סנוניתו הראשונה
היתה החלטה 242 מיום 22 בנובמבר 1967,
שהבטיחה סדר מתקבל על הדעת לבעיית
המזרח התיכון, וביסוס עקרונות לקראת
שלום כולל באזור. לפי החלטה, השתלטות
על שטחים באמצעות מלחמה אינה חוקית.
כן היא קובעת, כי יש להוציא את הכוחות
המזוינים של ישראל מהשטחים, שכבשה
ישראל בתוקפנותה בשנת 1967. עוד קבעה
ההחלטה, כי יש לסיים את מצב המלחמה,
ולחיות בשלום בתוך גבולות בטוחים
מוכרים.

* דרגות הקצונה בצבאות ערב:
מלאזם - סגן־משנה
מלאזם אול - סגן
נקיב - סרן
ראיד - רב־סרן
מקדם - סגן־אלוף
עקיד - אלוף־משנה
עמיד - תת־אלוף
לוואא - אלוף
פריק - רב־אלוף
פריק אול - מיג'ר ג'נרל
עמאד - ג'נרל (לא בצבא מצרים)
משיר - פילדמרשל
** אלדמאע, מצרים, אוקטובר 1993.

ניצני התקווה בקרב עמי האזור דעכו עד מהרה כאשר ישראל החלה להציב מכשולים בדרך להגשמת ההחלטה, במוצאה תואנה בעמימות של הנוסח האנגלי של ההחלטה כאילו התכוון ל'נסיגת הכוחות הישראליים משטחים' (ולא 'מהשטחים') היא מצאה הצדקה להישארותה בשטחים הערביים הכבושים. בין הדברים, שעודדו את ישראל לנקוט עמדה זו, היתה הצהרה של ג'וזף סיסקו, סגן שר החוץ האמריקני, כי אינו סבור, כי על ישראל להשיב את השטחים, שכבשה במלחמת 1967, היות שהחלטת מועצת הביטחון אינה קובעת זאת.

המזכיר הכללי של האו"ם התערב בעניין, ומינה את גונאר יארינג, נציגו האישי, ליצור קשר עם המדינות הנוגעות בדבר, כדי להגיע להסדר שלום מקובל על בסיס החלטה 242. התשובה היחידה של ישראל היתה, כי אין דרך לפתרון המשבר אלא באמצעות משאומתן ישיר בין הצדדים הנוגעים בדבר, וכן הודיעה, כי לא תיסוג מהשטחים הכבושים בטרם ימצא פתרון, שיהיה מקובל עליה.

יוזמת רוג'רס

המצב המדיני נותר בקיפאוונו שלוש שנים, עד שעלתה יוזמת רוג'רס, כתוצאה מפרוץ מלחמת ההתשה, שהתנהלה משנת 1967 ועד אוגוסט 1970. מלחמת ההתשה הניעה את ויליאם רוג'רס, שר החוץ של ארצות-הברית, להציג את יוזמתו בחמישה ביוני 1970. יוזמתו נועדה להפסיק את מלחמת ההתשה, ולהביא את שני הצדדים, מצרים וישראל, להתחייב להפסיק את האש לפרק-זמן מוגבל, ולהיכנס למשאומתן חדש, באמצעות השגריר יארינג, למימוש החלטה 242. מצרים וישראל נענו לקריאה להפסיק את האש, אך ישראל לא נענתה לחלק השני של יוזמתו, והוא לפעול להצלחת משימת יארינג, לביצוע החלטה 242. התוצאה היתה כישלון והקפאת המצב המדיני.

הנשיא אנואר סאדאט יצא ביוזמת שלום בחמישה בפברואר 1971. את קוויה הכלליים הוא פירט בנאומו לרגל חג הפועלים, באחד במאי. הוא קרא לנסיגה חלקית של ישראל מהשטחים הערביים הכבושים, כשלב ראשון לקראת נסיגה מלאה. מיד עם הנסיגה החלקית של ישראל תתחיל מצרים לנקות את תעלת סואץ, ותפתח אותה לספנות הבין-לאומית. לאחר הצעד הזה תאריך מצרים את הפסקת-האש לפרק-זמן נוסף, שבמהלכו יקבעו, באמצעות השגריר יארינג, לוח זמנים למימוש החלטת מועצת הביטחון. במהלך הפסקת האש השנייה, ולאחר הנסיגה החלקית של כוחות ישראלים מסיני, יעברו כוחות מצריים את התעלה, תוך נקיטת סידורים להפרדת כוחות.

מתוך התחשבות בעובדה, כי מצרים סירבה לדון בפירוז סיני מנשק, אך הסכימה לקיים אזורים מפורזים משני צדי גבולה עם ישראל, היא דחתה כל צורה של נוכחות ישראלית בשרם אלשיח'. הנשיא סאדאט הבהיר, כי אם תסתיים התקופה השנייה של הפסקת-האש, ולא תהיה כל התקדמות ראויה לשמה, אזי תהיה לכוחות המצריים הזכות לשחרר בכוח את האדמות הכבושות. התגובה הישראלית על יוזמה זו היתה פושרת. מנהיגיה הצהירו כי לא היה ביוזמה זו חידוש, וכי ישראל דחתה את התנאי, הנוגע לנסיגתה מהגדה המזרחית של התעלה.

כך החמיצה ישראל הזדמנות נוספת להשיג שלום. זאת, בנוסף להקפאת המצב, שפעלה לטובת ישראל, על מנת שתוכל לכפות באזור עובדות מוגמרות. ואולי, הפרשנות הברורה ביותר של המאמצים הבלתי-נלאים של מצרים להגיע להסדר הבעיה, היו דברי רוג'רס לנשיא סאדאט בתום פגישתם במאי 1971: "אדוני הנשיא, עשית כל מה שניתן לעשות למען השלום. לא ניתן לבקש מכם לעשות עוד דבר למען השלום."

הנשיא סאדאט המשיך במדיניות הנשימה המדינית הארוכה, מתוך תקווה למצוא דרך לפתרון של שלום לבעיה סבוכה זו. הוא הפנה את מבטו למדינות אפריקה, וניצל את ועידת הפסגה האפריקנית ביוני 1971, ועורר בה את הבעיה פעם נוספת. מדינות אפריקה נענו לקריאתו והחליטו לפעול למימוש מלא של החלטה 242. הן החליטו להקים ועדה, שתמנה עשרה ראשי מדינות באפריקה, שיפעלו למען מטרה זו. מוועדה זו התפצלה "ועדת הארבעה", שהיתה אמורה ליצור קשר עם הצדדים הנוגעים בדבר לפתרון המשבר במזרח התיכון. הוועדה ערכה שני סיורים באזור, ומסרה למזכיר הכללי של האו"ם דו"ח. אולם, לא קרה דבר משום שישראל נמנעה במפגיע מלהכריז, כי לא תספח את השטחים הערביים, שגזלה במלחמת יוני 1967.

בו בזמן פנתה מצרים גם למדינות הבלתי-מזדהות. היא עוררה את הבעיה בכל הפגישות, שהתקיימו בכינוסן בתוניס בשנת 1970, בוועידת שרי החוץ באוגוסט 1972, ולבוסוף, בוועידת הפסגה באלג'יר בספטמבר 1973. אולם, כל הניסיונות האלה לא הניבו כל תוצאות ראויות לציון.

ההכנה למלחמה

נוכח כישלון המאמצים המדיניים הללו, נוכח כישלון כל המאמצים הבין-לאומיים להזיז את ישראל מעמדתה, ולשכנעה לקבל את החלטה 242, במשמעותה הברורה, ונוכח השכנוע המצרי, כי אין דרך, אלא להשיב בכוח את מה שנלקח בכוח, נפלה החלטה מדינית: לפתוח במלחמה, ולהשיב בכוח הנשק את האדמה, ויהיו אשר יהיו הקרבנות והסכנות. הוחלט לדאוג, כי הסיכון יהיה מחושב, וכי תתבצע הכנה ויהיה תכנון מצרי מדוקדק והגיוי. שכן, המלחמה הפכה בלתי-נמנעת וכורח גורלי, והיה צורך לרתום את כל המאמצים, מדינית, צבאית, כלכלית וחברתית, על מנת שתצליח. שכן, המלחמה עשויה להגשים את המטרה.

ההכנה המדינית למלחמה החלה בד בבד עם הכנת המדינה וכוחותיה המזוינים למלחמה, תחת מעטה עבה של סודיות, של הונאה ושל ביטחון.

מדינית, התנקז המאמץ לכל הכיוונים: למזרח, למערב ולעולם הערבי. מצרים החלה לבסס את קשריה עם מדינות במזרח אירופה ובמערב גם יחד, והתמקדה בשיפור יחסיה עם צרפת, עם בריטניה ועם מערב גרמניה, שהיחסים הדיפלומטיים עמן חודשו ביוני 1973. גם למישור הבין-ערבי היה משקל רב בהכנה למלחמה. באפריל 1971 הוקמה מדינת איחוד הרפובליקות, ובאוגוסט 1973 הוכרז על איחוד ומיזוג עם לוב. מצרים הידקה את יחסי האחוה שלה עם הממלכה הערבית הסעודית ועם הנסיכויות. היתה לכך השפעה רבה, על השימוש בנשק הנפט במלחמה. כמו כן,

החלו סיורי הכנה מדיניים אינטנסיביים בדרג של נשיא הרפובליקה ובדרג של שר המלחמה.

בו בזמן, החלו ההכנות למלחמה בצורה מאורגנת ומדויקת. החלה הספירה לאחור לקראת המלחמה. בנובמבר 1972 הוחלף המפקד הכללי של הכוחות המזוינים. החלה לשרור תחושה ברורה בקרב הכוחות המזוינים, כי המלחמה מגיעה, ואין מנוס ממנה.

בתחילת שנת 1973 המלחמה היתה בלתי-נמנעת, ולא היתה כל אפשרות לסגת מן ההחלטה עליה – לאחר שמצרים עשתה כל מה שביכולתה למונעה. בעקבות כישלון הניסיון לפתור את הבעיה בדרך מדינית של שלום. זאת, לאחר שהובהר לעולם כולו, כי אין דרך לאלץ את ישראל לסגת מן השטחים, שכבשה בכוח, אלא בכוח.

בקרב הכוחות המזוינים המצריים נוכחו הכל לדעת, כי הגיע שלב חדש ורציני של התכוננות למלחמה, והחלה הספירה לאחור לקראתה. כל ניסיון לעצור את גלגלי ההכנות, או לבטלן, פירושו אסון אמיתי לאנשי הכוחות המזוינים, שיביא לאבדן אמונם במפקדיהם, בהצהרותיהם, בהוראותיהם ובהכנות למלחמה. כלומר, המאמצים וההכנות יביאו לתוצאות הפוכות וקשות.

כך הפכה מלחמת אוקטובר 1973 לפתרון בלתי-נמנע, שלא היה מנוס ממנו. המלחמה הפכה לפתרון היחידי ולדרך המעשית להכרעת המצב ולהשבת המצב לקדמותו באמצעות השבת כל שעל אדמה, שנגזל בכוח.

שבעת עמודי הניצחון

לואא חסן אחמד אלבדרי*

א חוגי השעון הצביעו על השעה 14:05 ביום העשירי בחודש רמדאן, כאשר הגיע רגע ההפרדה בין שני שלבים שונים בסכסוך הערבי-ישראלי, שסיבוב שלו רדף סיבוב, והקרבות בו התלהטו, ונמשכו עוד ועוד, עד שעברה תקופה של יותר מ-25 שנה. לאחר הסיבוב השלישי בקיץ 1967, התרחבה זירת אירועיו, וחרגה מן הזירה הפלשתינאית, והקיפה את המזרח התיכון כולו. לאחר מכן הפכה הבעיה ממשבר אזורי מוגבל למשבר בין-לאומי נרחב.

שעה זו קבע הגורל לצבאות מצרים וסוריה ולצבאות הערביים, שהצטרפו אליהם, כדי לקחת עמם חלק בניפוץ התפיסה המרושעת של הגבולות הבטוחים; בהבסת הצבא, שטען, כי לא ניתן להביסו; ובחידוש המלחמה, שעליה נאמר, כי סיימה את כל המלחמות.

אם ניתן לייחס את הניצחון, שהשיגו הערבים בראשונה, לרצינות ההכנה, לתכנון הקפדני, כלקח שנלמד מן התבוסות בסיבובים הקודמים, שנגרמו בשל אזלת-יד ועקב חוסר-תכנון, שיוחסו לאנשים, שבטחו בהם, והגדישו את הסאה באדישות, בהזנחה ובתחרות קולנית ביניהם על מנת לכסות על מחדליהם, הרי ניתן לייחס את הניצחון גם לגבורת הלוחמים ולדבקותם במשימותיהם, למרות שהיו קשות ומסובכות.

כמו כן, ניתן ליחס את הניצחון גם להצלחת הערבים לממש בראשונה הפתעה אסטרטגית והפתעה טקטית ולשיטה של פעילות משותפת בקווים חיצוניים, בשולי הזירה, על מנת לכתר את האויב, בתוך קווים יציבים. הדבר תואם בין צבא סוריה לצבא מצרים, והביא לכך שיישמש מישוראל

* אלדפאע, מצרים, אוקטובר 1993.